

Yn Santiago yn '73

25 mlynedd i eleni, yn 1973 bu farw unig Arlywydd Comiwnyddol Chile - Dr Salvador Allende Gossens. Mae hanes El Presidente yn un o frwydr arwrol i weithio dros wella safonau byw pobl gyffredin Chile, a hynny yn wyneb *sabotage* a phob math o *shenanigans* gwrth-ddemocrataidd gan fraich derfysgol Arlywydd Unol Daleithiau'r America, y CIA. Am dair mlynedd bu Salvador Allende yn Arlywydd democrataidd ar Chile, tan iddo gael ei ladd mewn *coup* ar Fedi 11, 1973, oedd yn cael ei arwain gan y llofrudd General Augusto Pinochet Ugarte - ffasgydd marchnad rydd oedd yn cael cefnogaeth Kissinger ac America, yn ogystal â bod yn un o gyfeillion mawr Thatcher.

Mae hanes cynnar Allende yn debyg iawn i hanes yr arch-chwyldroadwr Che Guevara - daeth o gefndir dosbarth canol, a chafodd addysg brifysgol yn astudio i fod yn feddyg. Fel gyda Che gwelodd Allende y tlodi a'r dioddefaint oedd yn cael ei achosi i bobl ei wlad gan gyfalafiaeth: yn wahanol i Che, credai Allende mai defnyddio'r system ddemocrataidd oedd yr ateb i'r broblem yn Chile, nid ei dymchwel.

Tra'n astudio ym Mhrifysgol Chile yn 1932 daeth Allende yn amlwg am ei syniadau Marcsaidd, ac yn 1933 bu'n un o'r rhai aeth ati i sefydlu Plaid Sosialaidd Chile. Cafodd ei ethol i'r Gyngres yn 193 a rhwng 1939 ac 1942 bu'n Weinidog Iechyd mewn clymblaid asgell chwith. Yn 1945 cafodd ei ethol i Senedd y wlad. Safodd am Arlywyddiaeth Chile bed gwaith: yn 1952 daeth yn olaf, a safodd eto gyda chefnogaeth Sosialwyr a Chomiwnyddion yn 1958, gan ddod yn agos i ennill yr etholiad. Collodd eto yn 1964. Yn 1970 enillodd Allende 36.3% o'r bleidlais boblogaidd mewn rês dair ffordd, ac ar Dachwedd 3 daeth yn Arlywydd Chile.

Yn wahanol hefyd i nifer o bobl oedd yn galw'u hunain yn 'Gomiwnyddion' roedd Allende yn credu'n gryf mewn hawliau sifil, ac yn parchu democratiaeth. Credai mewn sosialaeth wrth bob dosbarth cymdeithasol, ar gyfer pawb - ac nid oedd yn credu'n biwritanaidd yn syniadau Marx. Beirniadodd Allende aelodau Plaid Gomiwnyddol ei wlad am fethu addasu syniadau Marx i sefyllfa arbennig Chile, a dywedodd eu bod yn rhy ideolegol, a'u bod yn poeni gormod am syniadau, a dim digon am bobl gyffredin. Serch hynny, roedd yn casau imperialaeth economaidd a gwleidyddol America, ac yn gweld rhain fel y gwraidd i broblemau pobl Chile.

Rhwng 1970 ac 1973 cafwyd rhaglen ddiwygio gan Allende oedd yn debyg iawn i'r hyn wnaeth Castro Cuba pan ddaeth yn arweinydd yn 1959. Gwladolol y gweithfeydd copr, daeth â sancsiynau economaidd erbyn Cuba i ben. prynodd nifer o ddiwydiannau pwysig. Aeth hefyd ati i ail-ddosbarthu cyfoeth trwy rewi prisiau a chodi cyflogau, ac ail-gychwynodd y berthynas â China a Cuba. Er bod ei bolisiau wedi arwain at chwyddiant aruthrol o fewn Chile - roedd wedi'r cwbl yn cyfaddef nad economeg oedd un o'i gryfderau - llwyddodd Allende i ennill cefnogaeth y bobl gyffredin. Yn etholiadau'r Gyngres yn 1973 sicraodd ei gefnogwyr 44% o'r bleidlais.

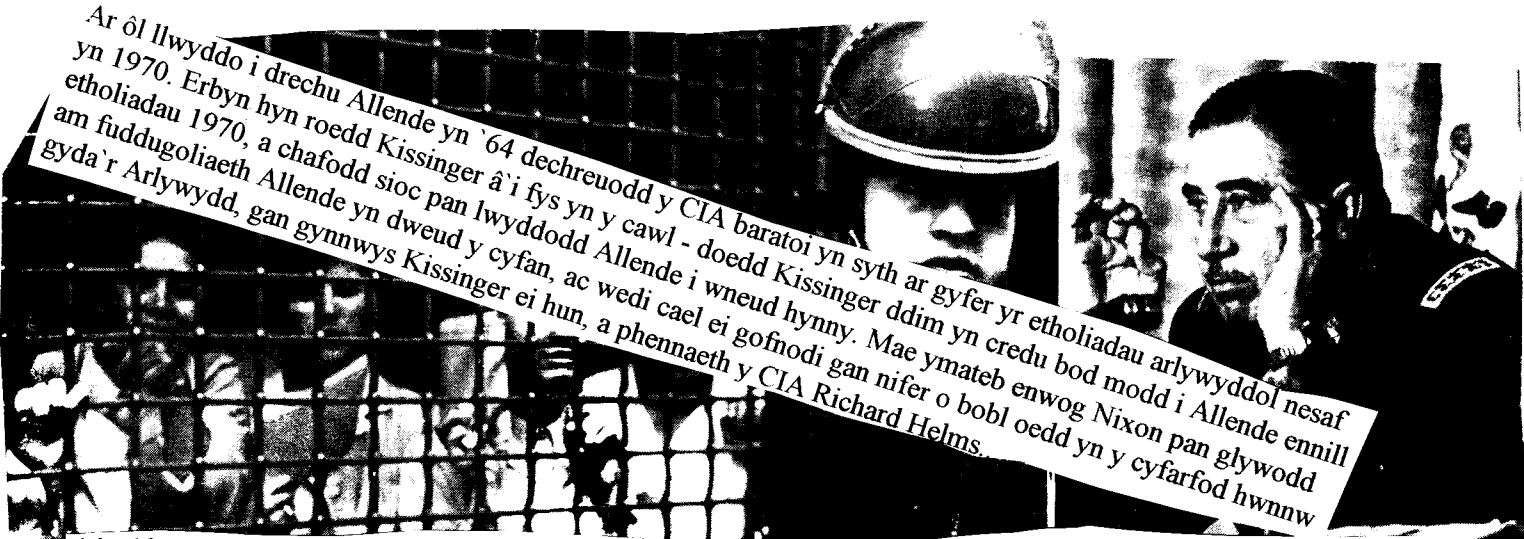
Roedd syniadau Allende yn wahanol iawn i rai Comiwnyddion amlwg eraill - yn gyntaf doedd ganddo ddim diddordeb o gwbl mewn economeg, ac roedd yn teimlo'n emosynol am ddioddefaint gwerin ei wlad. Credai mewn creu Ffordd Chileaidd at Sosialaeth, a gwelai nad oedd modd bod yn ideolegol yn y frwydr yn erbyn cyfalafiaeth ac imperialaeth America gan bod amodau unigryw yn bodoli ym mhob gwlad. Tra'n Weinidog Iechyd roedd wedi gweld sut roedd pobl ei wlad yn gorfod byw, gyda diffyg bwyd, alcoholiaeth, marwolaethau plant, tai gwael, anllythrennedd, ac ecsplitio di-ddiwedd gan gwmnïau cyfalafol rhyngwladol.

Serch hynny, roedd nifer o bobl yn anfodlon gyda'r hyn yr oedd wedi cyflawni. Roedd y dosbarth canol yn protestio ar y strydoedd, a'r fyddin yn aflonyddu. Roedd hefyd wedi llwyddo i ddigio America. Ar Fedi 11, 1973 bu farw Allende. Mae rhai'n dweud iddo saethu ei hun yn ystod y *coup* milwrol dan arweiniad Pinochet, tra bod eraill yn dweud ei fod wedi cael ei saethu. Daeth y cyfnod mwyaf gobeithiol yn hanes Chile i ben, ac arweiniodd at 17 mlynedd ddu dan arweiniad y llofrudd Pinochet.

MAE STORI ALLENDE, AC YN ARBENNIG SU DDAETH EI GYFNOD FEL ARLYWYDD I BEN YN UN PENNOD CYWILYDDUS ARALL YN HANES YMYRRAETH Y CIA YM MATERION MEWNOL GWLEDYDD ERAILL. GWLEDYDI OEDD WEDI DEWIS FFFORDD WAHANOL O FYW I UN AMERICA, AC OEDD FELLY, YN 'DARGED CYFREITHLON' I DERFYSG RHYNGWGLADOL AC IMPERIALAETH AMERICA.

Ronnie Barker

Bu'r CIA yn cynnal diddordeb gweithredol ym materion mewnol Chile mor bell yn ôl ag 1962. Yn y flwyddyn honno sefydlodd John F Kennedy *Special Group 5412* er mwyn ceisio dylanwadu ar yr etholiad arlywyddol fyddai'n cael ei gynnal yn 1964. Erbyn 1964 roedd Mr Vietnam ei hun, Lyndon B Johnson yn Arlywydd America, ac roedd y CIA yn gwario \$2.6 miliwn ar y dasg o geisio trechu Allende yn yr etholiad.

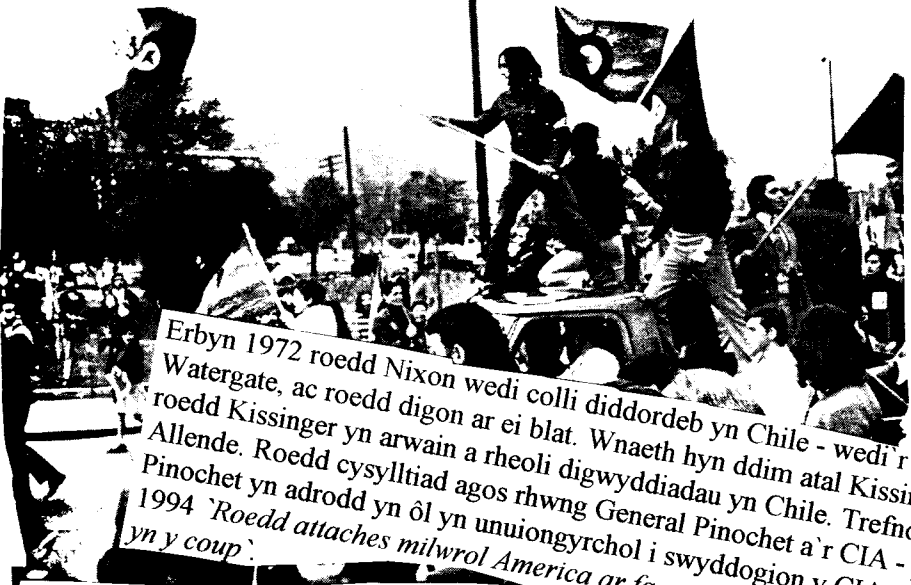

Ar ôl llwyddo i drechu Allende yn '64 dechreuodd y CIA baratoi yn syth ar gyfer yr etholiadau arlywyddol nesaf yn 1970. Erbyn hyn roedd Kissinger â'i fys yn y cawl - doedd Kissinger ddim yn credu bod modd i Allende ennill etholiadau 1970, a chafodd sioc pan lwyddodd Allende i wneud hynny. Mae ymateb enwog Nixon pan glywodd am fuddugoliaeth Allende yn dweud y cyfan, ac wedi cael ei gofnodi gan nifer o bobl oedd yn y cyfarfod hwnnw gyda'r Arlywydd, gan gynnwys Kissinger ei hun, a phennaeth y CIA Richard Helms.

1 in 10 chance perhaps, but save Chile! Worth spending - not concerned with risks involved. No involvement of Embassy. \$10,000,000 available - more if necessary. Full time job. Best men we have. Game plan - MAKE THE ECONOMY SCREAM!!

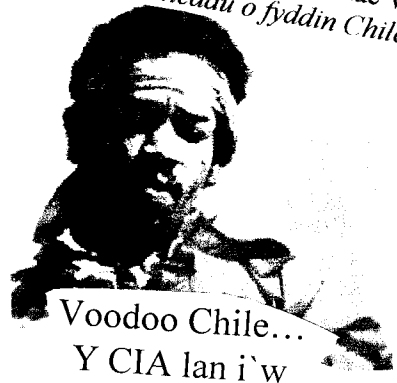
Aeth America - y wlad 'ddemocrataidd' fwyaf yn y byd - ati i drefnu ymgyrch yn erbyn Allende, y dyn oedd wedi cael ei ethol yn Arlywydd democrataidd gan ei bobl. Dywedodd Nixon 'Os yw'r Comiwnyddion yn rhoi arian i gefnogi pleidiau gwleidyddol, rwy'n credu y dylai'r US wneud yr un peth, a gwneud hynny'n gyfrinachol fel ei fod yn effeithiol'. Dechreuwyd ymgyrch bropaganda yn erbyn Allende, a'r hyn roedd Nixon yn galw'n *Track 1* yn y frwydr, sef ceisio troi pobl Chile yn erbyn Allende.

Roedd *Track 1* yn cynnwys anfon newyddiadurwyr i Chile oedd yn gweithio'n uniongyrchol i'r CIA, a recriwtiwyd a hyffroddwyd dros 20 newyddiadurwr o 10 gwlad gwahanol. Ar yr un pryd apeliodd America ar Eduardo Frei, arweinydd Plaid Chile o'r Democrataid Cristnogol, ac i roi pwysau ychwanegol ar Frei trefnodd y CIA bod aelodau blaenllaw o'r Eglwys Gatholig o'r Almaen a'r Eidal yn ymweld ag ef. Pan fethodd yr ymdrechion hyn i gyd, doedd dim byd ar ôl ond *Track 2*, sef defnyddio grym i gael gwared ar Allende. Dywedodd yr arch-derfysgwr rhyngwladol Henry Kissinger... 'I don't see why we need to stand by and watch a country go communist because of the irresponsibility of its own people'.

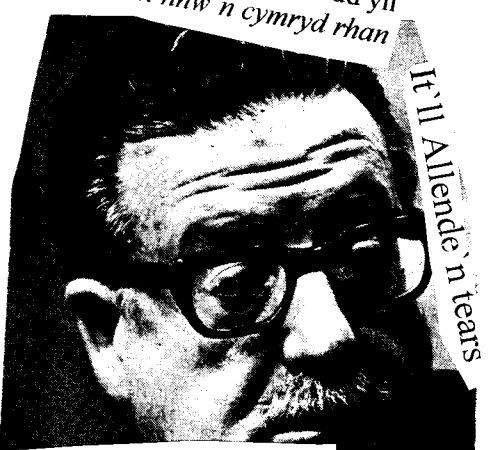

Erbyn 1972 roedd Nixon wedi colli diddordeb yn Chile - wedi'r cyfan roedd yn brwydro yn erbyn cyhuddiadau Watergate, ac roedd digon ar ei blat. Wnaeth hyn ddim atal Kissinger serch hynny, ac o'r cyfnod hwn ymlaen roedd Kissinger yn arwain a rheoli digwyddiadau yn Chile. Trefnodd bod byddin Chile yn arwain *coup* yn erbyn Allende. Roedd cysylltiad agos rhwng General Pinochet a'r CIA - pan lwyddodd y *coup* ar Fedi 11 1973, roedd Pinochet yn adrodd yn ôl yn unioingyrchol i swyddogion y CIA yn Chile. Mae William Colby ei hun yn dweud yn 1994 'Roedd attaches milwrol America ar faes y gâd gyda unedau o fyddin Chile, ac roedden nhw'n cymryd rhan yn y *coup*'.

Arweiniodd y *coup* at 17 mlynedd o reolaeth gan Pinochet. Ffasgydd milwrol oedd Pinochet, a daeth yn enwog drwy'r byd o fewn dim amser am ddiwyddio a llofruddio pobl yn eu miloedd, llosgi llyfrau *Nazi-style*, a phoenyddio. Roedd hefyd yn gyfrifol am agor marchnadoedd Chile i gael eu hecsploitiu gan gwmnïau cyfalafaol rhyngwladol, a chyflwyno marchnad rydd heb ddim rheolaeth, gan greu bwlc enfawr rhwng y tlawd a'r cyfoethog. Roedd yn gyfaill agos i Thatcher hefyd!

Voodoo Chile...
Y CIA lan i'w Hen-drics.

If I Allende'n tears

Mae Seren Tan Gwmwl yn cofio Salvador Allende. Mae hefyd yn cofnodi *sabotage* America o wasg rydd, etholiadau rhydd, ac economi Chile. A phan fethodd rhain i gyd, o'u defnydd o rym a thrais yn erbyn arweinydd democrataidd. Pan oedd Pinochet a bwledi Washington yn bomio palas arlywyddol Chile, dywedodd Salvador Allende....

Wna i ddim ymddiswyddo. Wna i ddim. Rwy'n fodlon gwrthsefyll gyda phob dull posib, hyd yn oed os yw'n golygu colli fy mywyd, fel bod hyn yn wers yn hanes gwarthus y rhai sydd â grym ond sydd heb y gallu i ymresymu!